

Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Flott bok om pest

Ole Jørgen Benedictow
Svartedauen og senere pestepidemier i Norge

Pestepidemiens historie i Norge 1348–1654. 368 s, ill. Oslo: Unipub, 2002. Pris NOK 498 ISBN 82-7477-108-7

«I årene 1346–53 ble Europa hjemsøkt av en så ufattelig sykdomskatastrofe at den har fått et varig navn i historien som noe av det forferdeligste som har skjedd menneskene.» Skulle ikke en bok med en slik

innledning pirre enhver leges nysgjerrighet?

Forfatteren av dette nyss utgitte arbeid om pestens historie i Norge, Ole Jørgen Benedictow, er professor i historie ved Universitetet i Oslo, og har i sin lange yrkeskarriere gjort utforskningen av pestens utbredelse til sin spesialitet. Boken kan i så måte sies å være en oppsummering av hans forskning.

Boken begynner med en gjennomgang av pestsykdommens smittemønster, bl.a. hvordan kunnskapen om pestspredning – lopper fra den sorte rotten (*Rattus rattus*) – er avgjørende for forståelsen av sykdommens spredningsmekanisme. En nøyaktig beskrivelse av loppens livssyklus gir leseren et godt innblikk i sykdommens spredningsmønster. Tiden det tar fra en rottekoloni er smittet og til det første dødsfallet skjer blant menneskene i de samme omgivelser (vanligvis 24 dager), er av stor betydning for å forstå hvordan «svartedauen» – for øvrig et begrep av nyere dato – kunne spre seg med slik fart. Forfatteren har åpenbart studert alt tilgjengelig kildemateriale om pest. Litteraturlisten inneholder over 300 trykte og utrykte referanser, samt et overdådige noteapparat.

Fra våre hjemlige historiebøker er vi vant til å høre om det engelske skipet som bragte pestsmitten til Bergen en høstdag i 1349. Imidlertid påviser forfatteren at den første smitten med stor sannsynlighet kom til Oslo allerede året før, men ble dempet av vinterens kalde værtype, før sykdommen på nytt brøt ut med full kraft ved samtidig innført smitte fra både Øst- og Vest-Norge. Trolig har ca. 220 000 mennesker, eller 60 % av landets daværende befolkning dødd i løpet av noen få måneder. De fleste av dem som overlevet pesten oppfattet den kanskje ikke som noen

personlig katastrofe. Tvert imot kunne kronens, kirkens og adelens leilendinger nå ta seg til rette og flytte inn på ledige «øde» gårder etter eget for godt befinnende, som selveiende bønder.

Et viktig og hittil lite påaktet problem har vært hvordan pesten kunne ha en slik spredningskraft, hvordan den har kunnet bre seg med en slik hastighet i vårt tynt befolkede land. Man skulle forvente at jo fortere og oftere folk dør av en sykdom, desto mer reduseres disse menneskene som smitekilde for andre. Gjennom studier av middelalderiske brev påviser forfatteren at de uvanlig hyppige arveoppgjørene – gravøl og sammenkomster – etter svartedaudens ofre var den viktigste årsaken til sykdommens spredningskraft. Mange er kanskje ukjent med at pesten gjestet Norge flere ganger etter svartedauden. Boken behandler også de senere epidemiene; ikke mindre enn ca. 15 utbrudd er kjent frem til 1654, som var siste gang pest ble registrert i Norge. Den interesserte medisinhistoriker anbefales i den sammenheng ta seg en tur bak Deichmanske hovedbibliotek i Oslo for å ta en titt på den såkalte «peststøtten» fra 1654 som er hovedstadens eldste monument.

Det hender at interesser krysser hverandre gjennom litteraturen, og i vår fagkrets gjelder det spesielt innen medisinhistorien. Enten det er en medisin som skriver historie eller en historiker som begir seg inn på medisinenes enemerker, stiller de seg begge «lagelig til for hugg» fra den annen part – for å holde oss til historisk terminologi. Det har Benedictow unngått. Han er en av de få medisinske skolerte historikere, og bortsett fra et par betegnelser som en lege kanskje ville ha formulert annerledes, er dette etter mitt skjønn et meget solid arbeid. En lettlest, oversiktlig, spennende og fremfor alt lærerik bok hvor også legestanden kan hente kunnskap om sosialhygiene. Temaet er fremdeles aktuelt, for pesten er slett ingen «middelalderisk» sykdom. Den er ikke utryddet, og i mange land – ikke sjelden populære turistmål – sirkulerer pesten kontinuerlig blant gnagere ute i naturen, hvor den inntar en fast plass i stedets økosystem. Unipub er et lite og forholdsvis nyetablert forlag under UiO-paraplyen, med sitt spesielle innen «smale» bøker. Det forsvarer likevel ikke prisen på denne, selv om den bør være obligatorisk lesing for norske leger.

Per Holck
Anatomisk institutt
Universitetet i Oslo

Om tvang hos barn og unge

Per Hove Thomsen, red

Om barn og unge med tvangssymptomer

Når tanker bliver til tvang. 138 s, tab.

København: Hans Reitzel, 2003. Pris DKK 160 ISBN 87-412-2428-0

Per Hove Thomsen henvender seg i hovedsak til pasienter med alvorlige tvangstanker og tvangshandlinger og deres pårørende. Intensjonen er å dekke deres behov for generell informasjon. Boken er også beregnet på alle faggrupper som til daglig har med mennesker med tvangslidelse å gjøre, og den kan være et godt supplement til en lærebok i barne- og ungdomspsykiatri.

Teksten er på dansk og er lett å lese.

Formuleringene er gode og presise uten bruk av vanskelige faguttrykk. Oppbygningen er som i et vanlig lærebokskapittel og dekker alt fra definisjoner og kliniske beskrivelser til kulturelle forskjeller, differensialdiagnoser, etiologi og behandling. Det er også et kapittel med spørreskjema til hjelp i diagnostiseringen av tvangslidelse og til vurdering av alvorlighetsgrad. Boken, som er i paperback, har en fyldig og godt oppdatert litteraturliste og et godt stikkordregister.

Per Hove Thomsen er en erfaren kliniker og forsker som evner å bruke begge disse sidene i formidlingen, som både er enkel og grundig. En styrke i boken er mange gode kasuistikker som pasienter og pårørende kan kjenne seg igjen i. Disse myker opp boken for leseren og gjør den lettere tilgjengelig for lesere som har lite klinisk erfaring. Differensialdiagnosene er også grundig beskrevet, noe som er en stor fordel fordi kompleksiteten kommer mer til syne. En svakhet er at behandling er plassert foran kapitlet om etiologi. På den måten kan behandlingen virke lite begrunnet i faktisk kunnskap om tilstanden. Etiologikapitlet virker litt omtrentlig uten samme tydelighet som preger resten av boken. Alt i alt er boken lettlest, samtidig med at den er grundig og omfattende. Den er et godt supplement til andre generelle lærebøker om barne- og ungdomspsykiatriske tilstander, og den kan godt anbefales pasienter og pårørende som ønsker mer informasjon om tvangslidelse.

Eili Sponheim

Sogn senter for barne- og ungdomspsykiatri
Oslo